

knowledge and skills. Practical realization of the developed terms is possible when complex significant technologies, methods and methodologies are taken into account.

Key words: the personality-oriented studies, individualization of studies, knowledge and skills, didactics principles, pedagogical terms.

Стаття надійшла до редакції 09.01.2014 р.

Прийнято до друку 28.03.2014 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Караман О. Л.

УДК 378.091.33-027.22:06.076

Г. В. Китайчук

ПІДГОТОВКА ОГЛЯДОВОЇ ЕКСКУРСІЇ НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ З ДИСЦИПЛІНИ «ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКСКУРСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ» У КОЛЕДЖІ

Туристична галузь дедалі набуває вагомого значення для розвитку економіки та соціальної сфери в Україні. Розвиток в'їзного та внутрішнього туризму, екскурсійної діяльності є важливим чинником підвищення якості життя в країні, підвищення її авторитету на міжнародному туристичному ринку, створення додаткових робочих місць та поповнення державного бюджету.

Екскурсійна діяльність має понад столітню історію свого розвитку, але підвалини екскурсійної теорії та практики, як і туризму, мають глибоке історичне коріння. Сучасні форми екскурсійної діяльності закладалися давніми мандрівниками, які поширювали відомості про навколишній світ, пробуджували цікавість у широкого загалу до культури та історичної спадщини різних народів. І сьогодні екскурсійна діяльність, як специфічний вид діяльності людини з надання екскурсійних послуг, дозволяє реалізувати пізнавальну функцію туризму. Разом з цим, екскурсійна діяльність – окрема форма просвітницько-дозвілєвої діяльності серед населення. Вона поступово інтегрується у сферу соціально-культурної діяльності, а відтак, знання сутності та функцій, видів та особливостей, методичних прийомів проведення та організації екскурсії набувають ще більшого значення у підготовці фахівців туристичної галузі.

Щодо теоретичних та методичних основ екскурсознавства, то ці питання висвітлені у багатьох наукових та науково-методичних працях вітчизняних учених (В. Бабарицька, А. Короткова, І. Чагайда, Л. Нечипорчук та ін.) і зарубіжних учених (В. Герд, Р. Дьякова, Б. Смелянов, Н. Гецевич, Н. Савіна та ін.). Опосередковано ці питання розглядали М. Мальська, В. Худо, Г. Науменко, В. Федорченко та ін.

Екскурсійна діяльність – це складна і проблемна сфери туристичної галузі. Особливої актуальності цей напрямок у наукових та практичних дослідженнях отримав у зв'язку із зростанням попиту на екскурсійні послуги та їх обсягу на ринку організованого туризму. Тому, сьогоднішня потреба більше ґрунтовних досліджень щодо методики підготовки екскурсій для різних верств населення та надання екскурсійних послуг, а також підготовки екскурсоводів-практиків. Виходячи з цього, аналіз практичних занять, де розглядаються основи підготовки оглядових екскурсій в межах викладання дисципліни «Організація екскурсійної діяльності», є досить актуальним [5 с. 160].

Метою даної статті є аналіз підготовки оглядової екскурсії на практичних заняттях з навчальної дисципліни «Організація екскурсійної діяльності».

Основні завдання нашої статті полягають в виявленні сутності, змісту, структури підготовки оглядової екскурсії на практичних заняттях з дисципліни «Організація екскурсійної діяльності».

Дисципліна «Організація екскурсійної діяльності» є одним з професійно-орієнтованих курсів програми підготовки фахівців. Вона займає провідне місце в ряду спеціалізованих дисциплін, оскільки практично жодна подорож не обходиться без здійснення екскурсійної діяльності. Таким чином, екскурсійна діяльність фактично стає четвертим стовпом туристського продукту, що підтверджується і українським законодавством згідно з положеннями якого її віднесено до когорти характерних туристичних послуг. Про це свідчать і тенденції розвитку міжнародного туризму: саме пізнавальний туризм стає дедалі популярнішим і користується високим попитом серед туристів багатьох країн світу. Тому ознайомлення з основами екскурсійної справи є важливою складовою підготовки фахівців, відповідає сучасним запитам і тенденціям розвитку галузі.

Об'єктом вивчення курсу є екскурсія як одна з форм туристських послуг, а предметом вивчення курсу є технологія організації надання екскурсійних послуг [2, с. 14].

Слово «екскурсія» походить від латинського «екскурсіо». В українську мову це слово проникло в XIX ст. і спочатку означало «вибігання, військовий набіг», потім – «вилазка, поїздка». Пізніше відбулася видозміна цього слова за типом імен на «ія» (екскурс + ія).

Екскурсія – методично продуманий показ визначних місць, пам'ятників історії й культури, в основі якого лежить аналіз об'єктів, які перебувають перед очима, екскурсантів, а також уміла розповідь про події, пов'язаних з ними. Однак тільки до цього сутність поняття «екскурсія» зводити було б неправильно [1, с.23].

Наведемо також одне з останніх за часом опублікування визначень: «Екскурсія – особлива форма навчальної й позанавчальної роботи, у якій здійснюється спільна діяльність учителя-екскурсовода й керованих ним школярів-екскурсантів у процесі вивчення явищ дійсності,

спостережуваних у природних умовах (завод, колгосп, пам'ятники історії й культури, пам'ятні місця, природа та ін.) або в спеціально створених сховищах колекцій (музей, виставка)». Такими є думки вчених-екскурсіоністів [3, с. 215].

Екскурсія – цілеспрямований та запрограмований наочний процес пізнання особистістю оточуючого світу, побудований на поєднанні зорових, слухових та інших вражень, який проходить під керівництвом кваліфікованого фахівця-екскурсовода.

Екскурсія – туристична послуга тривалістю до 24 годин у супроводі екскурсовода за заздалегідь затвердженим маршрутом для забезпечення задоволення духовних, естетичних, інформаційних потреб туристів.

При подальшому розгляді сутності поняття «екскурсія» необхідно мати на увазі обумовленість екскурсійного процесу об'єктивними вимогами [6, с. 115].

У ході екскурсійного процесу екскурсовод допомагає екскурсантам побачити об'єкти, на основі яких розкривається тема (перше завдання), почути про ці об'єкти необхідну інформацію (друге завдання), відчутти велич подвигу, значення історичної події (третє завдання), опанувати практичними навичками самостійного спостереження й аналізу екскурсійних об'єктів (четверте завдання).

За змістом екскурсії поділяються на оглядові (багатопланові), тематичні. Оглядові екскурсії, як правило, розкривають декілька тем, тому їх ще називають багатоплановими. Використовується при цьому сучасний та історичний матеріал. Ґрунтується така екскурсія на показі різноманітних об'єктів (пам'яток історії і культури, будинків і споруд, природних об'єктів, місць відомих подій, промислових і сільськогосподарських підприємств тощо). Це дає загальне уявлення про місто, край, регіон, державу в цілому. Хронологічні рамки такої екскурсії – час існування міста/туристичного центру з першої згадки про нього до сьогодення і на майбутнє – перспективи розвитку [6, с. 136].

Оглядові екскурсії мають свої особливості. На відміну від тематичних, формулювання теми в оглядових екскурсіях пов'язане із певною складністю. Незалежно від місця, де їх готують і проводять, оглядові екскурсії практично подібні між собою, насамперед за своєю структурою. У кожній із них висвітлюється декілька підтем (історія міста, стисла характеристика промисловості, науки, культури, освіти тощо). У той же час в оглядових екскурсіях є свої відмінні риси, які пояснюються тими особливостями в історичному розвитку, що властиві визначеному місту, області, краю. Наприклад, військово-історична підтема є присутньою в оглядових екскурсіях тих міст і областей, на території яких відбувалися військові бої. Літературні підтеми включаються в оглядові екскурсії міст, пов'язаних із життям і діяльністю письменників, поетів та ін [8, с. 127].

Отже, протягом певного часу поняття «екскурсія» змінювалось в залежності від його змісту і використання. Але, незважаючи на це,

оглядові екскурсії продовжують залишатись найбільш затребуваними в екскурсійній діяльності.

Невід'ємною частиною навчальної дисципліни «Організація екскурсійної діяльності» є практичні заняття, які передбачають знайомство з критеріями відбору та заповнення карток екскурсійних об'єктів, особливостями побудови схем екскурсійного маршруту, розробкою контрольного й індивідуального тексту, у тому числі й з урахуванням категорії туристів та складанням технологічної карти екскурсії. Саме під час практичних занять студенти набувають практичних навичок щодо методики розробки та проведення екскурсій. Певна частина завдань до аудиторної роботи носить творчий характер. Зміст завдань відповідає алгоритму розробки оглядової екскурсії. Від заняття до заняття накопичується матеріал, який стане у нагоді під час виконання творчого завдання, яке передбачає розробку нової оглядової екскурсії [8, с. 139].

Практичні і семінарські заняття проводяться відповідно до навчального плану – програмою передбачено 14 годин практичних і семінарських занять. Підготовка до них розпочинається після прослуховування відповідного лекційного матеріалу та виконання завдань для самостійної роботи з підготовки до практичних занять.

На практичному занятті №1 за темою «Методика підготовки екскурсії», метою якого є придбання практичних навичок з технології розробки нової екскурсій та заповнення необхідної екскурсійної документації студенти виконують наступні завдання:

- освоїти послідовність технологічних етапів створення нової екскурсії;
- опанувати методику дій на кожному з етапів;
- на конкретній підтемі виконати (пройти) всі етапи створення екскурсії та підготувати повний пакет документів і необхідних матеріалів до неї.

Після виконання практичних завдань студент повинен підготувати одну з підтем екскурсії та оформити повний пакет необхідних документів і матеріалів який включає:

1. Текст вступної частини.
2. Індивідуальний текст.
3. Методичну розробку.
4. Матеріали «Портфелю екскурсовода» (достатньо однієї одиниці).
5. Картки об'єктів.
6. Текст заключної частини.
7. Список літературних та інших інформаційних джерел.

До початку практичного заняття №2 за темою «Етапи підготовки екскурсії», студенти завчасно виконують завдання для самостійної роботи з підготовки огляду існуючої екскурсійної тематики на туристичних підприємствах міста та екскурсійних ресурсах регіону.

На практичному занятті студенти повинні обрати тему майбутньої екскурсії і сформулювати її назву; сформулювати мету майбутньої екскурсії. (наприклад формулювання: розширення світогляду екскурсантів, знайомство екскурсантів з історією і сучасністю міста, отримання додаткових знань з певної тематики, виховання патріотизму і любові до Батьківщини, естетичне виховання та ін.); визначити мету і завдання екскурсії – досягнути мети шляхом розкриття її теми на конкретних об'єктах.

До початку практичного заняття № 3 за темою «Відбір і вивчення екскурсійних об'єктів», студенти виконують завдання для самостійної роботи з підготовки огляду наявної краєзнавчої літератури, проводять відбір літератури і складання бібліографії. (на практичному занятті кожний студент аналізує зміст одного з літературних джерел за темою екскурсії). Як додаткові джерела екскурсійної інформації студенти готують аналітичні доповіді про: інтерактивний або електронний ресурс, картографічні джерела, можливих очевидців подій, архівні матеріали за темою екскурсії.

На практичному занятті, використовуючи методику відбору екскурсійних об'єктів, розглянуту на лекціях, студенти відбирають екскурсійні об'єкти, характеризують їх за змістом, функціональним призначенням, ступенем збереженості і проводять багатовимірну оцінку об'єктів. Наприкінці залежно від результатів оцінки студенти повинні відібрати 8-10 екскурсійних об'єктів на яких будуть ґрунтуватися підтеми екскурсії і викладатися додатковий матеріал, окреслюють основний зміст розповіді й назви підтем. Відбір об'єктів закінчується складанням картки об'єкта.

Завдання для самостійної роботи: на основі лекційного матеріалу по структурі і вигляду картки об'єкта кожний студент складає картки для всіх об'єктів за підтемою.

На практичному занятті № 4 «Складання маршруту екскурсії» студенти на основі лекційного матеріалу спочатку обирають один з варіантів складання маршруту – хронологічний, тематичний, тематико-хронологічний. Потім, використовуючи картографічний матеріал та методичні вимоги до екскурсійних маршрутів, розробляють два варіанти маршруту (основний і додатковий) екскурсії і складають їх схеми.

Завдання для самостійної роботи – «Об'їзд або обхід маршруту» полягає у натурному вивченні об'єктів, що ввійшли до розробленої підтеми і має на меті уточнити необхідні дані для складання методичної розробки. Так, треба визначити місце і розстановку групи біля об'єкту, методичні прийоми показу і розповіді, необхідний час для розкриття підтеми, додаткові методичні рекомендації (наприклад щодо безпечних місць переходу вулиці, правил поведінки на об'єкті, можливих обмежень при показі і розповіді та ін.). Завдання для самостійної роботи – «Підготовка контрольного тексту екскурсії» припускає заміну написання контрольного тексту, текстом індивідуальним, і передбачає написання

студентом вступної частини, основного тексту та заключної частини своєї підтеми з пропонуваним текстом логічного переходу до наступної підтеми. Завдання для самостійної роботи «Комплектування «Портфелю екскурсовода» передбачає підготовку і оформлення належним чином одного експонату за підтемою екскурсії.

На практичному занятті № 5 «Оформлення методичної розробки екскурсії» студенти оформлюють методичну розробку за встановленою формою (таблиця 1):

Таблиця 1

Методична розробка екскурсії

№	Об'єкти показу	Час	Найменування підтеми і перелік основних питань	Методичні прийоми показу	Методичні прийоми розповіді	Організаційні вказівки
---	----------------	-----	--	--------------------------	-----------------------------	------------------------

На практичному занятті № 6 «Методичні прийоми ведення екскурсії. Портфель екскурсовода» студенти засвоюють існуючі методичні прийоми ведення екскурсії та їх взаємовикористання, а також формують портфель екскурсовода.

На заключному занятті на основі виконаних практичних робіт та самостійних завдань студенти захищають свою екскурсію, яку вони представляють у вигляді комп'ютерної презентації, а друковані матеріали оформлюють у вигляді альбому з необхідними документами й матеріалами для проведення екскурсії.

Таким чином, використання у навчальному процесі екскурсій-презентацій – це шлях до підвищення якості професійної та практичної підготовки фахівців сфери обслуговування.

Перспективами дослідження є продовження роботи над удосконаленням методики підготовки оглядових екскурсій на заняттях з навчальної дисципліни «Організація екскурсійної діяльності» шляхом планування підготовки екскурсій за розробленим планом, але з урахуванням змін у їх проведенні і захисті, за умов, що екскурсія буде відбуватись в реальних умовах, а хід екскурсії буде записуватись на відео.

Список використаної літератури

1. Довженко Г. П. Экскурсионное дело: учебное пособие / Г. П. Долженко. – Ростов н/Д : Феникс; М. : ИКЦ «МарТ», 2009. – 272 с.
2. Емельянов Б. В. Экскурсоведение: учебник / Б. В. Емельянов. – М. : Советский спорт, 2008. – 216 с.
3. Зінченко В. А. Екскурсологія як туризмологічна наука / В. А. Зінченко // Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права. Серія: філософські науки. – 2010. – Вип. 8. – С. 211–223.
4. Історія екскурсійної діяльності в Україні: Навч. посібник. / [В. К. Федорченко, О. М. Костюкова, Т. А. Дьорова та ін.] – К. : Кондор. – 2004. – 166 с.
5. Мальцева Л. В.

«Організація екскурсійних послуг» як навчальна дисципліна / Л. В. Мальцева // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2012. – №4(239). – Ч. II. – С. 159 – 163.
6. Савина Н. В. Экскурсоведение: учебное пособие / Н. В. Савина. – Минск : БГЭУ, 2009. – 256 с.
7. Історія екскурсійної діяльності в Україні / В. К. Федорченко, О. М. Костюкова, Т. А. Дьорова, М. М. Олексійко. – К.: Логос, 2004. – 314 с.
8. Чагайда І. М., Грибанова С. В. Екскурсоведство : навч. посіб. / І. М. Чагайда, С. В. Грибанова. – К.: Альтерпрес, 2004. – 240 с.

Китайчук Г. В. Підготовка оглядової екскурсії на практичних заняттях з дисципліни «Організація екскурсійної діяльності» у коледжі

У статті аналізується підготовка оглядової екскурсії на заняттях з навчальної дисципліни «Організація екскурсійної діяльності». Дається визначення екскурсії, характеризуються особливості оглядової екскурсії як найбільш поширеної форми екскурсійної діяльності. Розглянута тематика та структура практичних занять, докладно подається зміст занять, на яких студенти отримують практичні навички з технології розробки нової оглядової екскурсії та заповнення необхідної екскурсійної документації, а також опановують послідовність технологічних етапів створення нової оглядової екскурсії, методика дій на кожному з етапів і на конкретній підтемі виконують всі етапи створення екскурсії та готують повний пакет документів і необхідних матеріалів до неї. У статті висвітлені концептуальні підходи щодо проведення і викладу навчального матеріалу.

Ключові слова: екскурсійна діяльність, екскурсія, оглядова екскурсія, екскурсовод, портфель екскурсовода, методична розробка екскурсії.

Китайчук Г. В. Подготовка обзорной экскурсии на практических занятиях по дисциплине «Организация экскурсионной деятельности» в колледже

В статье анализируется подготовка обзорной экскурсии на занятиях по учебной дисциплине «Организация экскурсионной деятельности». Дается определение экскурсии, характеризуются особенности обзорной экскурсии как наиболее распространенной формы экскурсионной деятельности. Рассмотрена тематика и структура практических занятий, подробно подается содержание занятий, на которых студенты получают практические навыки по технологии разработки новой обзорной экскурсии и заполнения необходимой экскурсионной документации, а также осваивают последовательность технологических этапов создания новой обзорной экскурсии, методику действий на каждом из этапов и на конкретной подтеме выполняют все этапы создания экскурсии и готовят

полный пакет документов к ней. В статье освещаются концептуальные подходы относительно проведения и изложения учебного материала.

Ключевые слова: экскурсионная деятельность, экскурсия, обзорная экскурсия, экскурсовод, портфель экскурсовода, методическая разработка экскурсии.

Kytaychuk G. B. Preparation of Excursion in Organization of Excursions Practical Training Classes in College

This article analyzes a preparation of observational excursion in classes of the academic discipline Organization of Excursions. It contains the definition of the term «excursion», characteristic features of observational excursion as the most popular form of excursions. It considers themes and structures of practical training classes, along with submission of their detailed content, where students gain practical skills in using technologies for developing new observational excursions and completing the required documentation, as well as learning the sequence of process steps to create a new excursion and methods of action at every stage of a particular sub-theme, perform all stages of the excursion and prepare a full set of all required documents and materials. The article highlights the conceptual approaches to the conduct and presentation of training materials.

Key words: organization of excursion, excursion, observational excursion, tour guide, guide's portfolio, instructional guidelines.

Стаття надійшла до редакції 10.01.2014 р.

Прийнято до друку 28.03.2014 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Караман О. Л.

УДК [37.011.3-051:687.53]:7.05

О. П. Кузнєцова

**СПОСОБИ ФОРМУВАННЯ ДИЗАЙНЕРСЬКОГО СВІТОГЛЯДУ
У СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 5.02020702 «ПЕРУКАРСЬКЕ
МИСТЕЦТВО ТА ДЕКОРАТИВНА КОСМЕТИКА»**

Сьогодні дизайн дозволяє здійснювати комплексне проектування всіх видів продукції, сприяючи досягненню оптимального співвідношення утилітарного та естетичного, технічного та людського, колективного та індивідуального. Дизайнерське знання здатне виступати критерієм оцінки якості цієї продукції. Основним критерієм оцінки якості товару, з точки зору дизайну, виступає відповідність виробу вимогам споживача.

Актуальність даної теми полягає в тому, що зміни, що вносяться в життя самою людиною, певною мірою є продуктом дизайну. Це